

24. ЯнагидаКэндзюро. Философия свободы / ЯнагидаКэндзюро. – М.: Изд-во соц.-экон. лит., 1958. – 209 с.

УДК 340.113:340.12

О.М. Литвинов

**ПРО ПОНЯТТЯ "КУЛЬТУРА"
ЯК ПРАВОВУ КАТЕГОРІЮ
(СПРОБА ПОБУДУВАННЯ
ФІЛОСОФСЬКОГО ІНГЕНІУМУ)¹**

У статті зроблено спробу обґрунтування правового статусу поняття "культура" через осмислення його культурно-історичних підмуків, які відбиваються в основних підходах до визначення самого поняття. Опіраючись на очевидні її якості – нормативність та обов'язковість, розглядається можливість такого тлумачення цього поняття.

Ключові слова: *право, культура, методологічні підходи до визначення культури, раціональність, нормативність, обов'язковість.*

В статтє предпринята попытка обоснования правового статуса понятия "культура" через осмысление его культурно-исторических оснований, которые отражаются в основных подходах к определению самого понятия. Опираясь на очевидные её качества – нормативность и обязательность, рассматривается возможность такого толкования этого понятия.

Ключевые слова: *право, культура, методологические подходы к определению культуры, рациональность, нормативность, обязательность.*

In the article it is made an attempt of foundation of legal status of the notion "culture" through the understanding of its cultural and historical grounds, which are reflected in the main ways of the definition of this notion. It is considered the possibility of such interpretation through its obvious qualities – the presence of norms and obligatoriness.

¹ Інґеніум (лат. *ingenium*) – термін, що широко використовувався у філософській латині аж до модерної доби, і серед багатьох його значень найважливішим є "вроджена сила розуму", пов'язана з винахідливістю, дотепністю й благородством (Див.: Понс, Ален. *Ingenium // Sententiae: Наукові праці Спільки дослідників модерної філософії (Паскальського товариства) – XXII (2010. – №1)*. – Вінниця: ВНТУ, 2011. – С. 183-189). Не зовсім точно перекладався українською як "роздуми" або "міркування", російською як "размышления". Один з провідних українських спеціалістів з латиномовної (у тому числі філософсько-правової) термінології професор О.І. Хома звертає увагу й на таке значення цього багатого смислами терміну "як однієї зі здібностей людської душі". Таким чином, від "роздумів" ("міркувань") *ingenium* відрізняється акцентуванням суто творчої (а не з превалюванням споглядальної) спрямованості процесу мислення, що є "тією силою душі, або інтенцією, за допомоги якої душа виходить за свої межі та розвивається від непізаного до знання" (Хома О. *Animus/anima, animus/mens: накопичення неперекладності // Sententiae: Наукові праці Спільки дослідників модерної філософії (Паскальського товариства) – XXIII (2010. – №2)*. – Вінниця: ВНТУ, 2011. – С. 143).

Key words: *law, culture, methodological approach the definition of culture, rationality, presence of norms, obligatoriness.*

Актуальність запропонованої теми цієї розвідки гранично коротко можна сформулювати як спробу переосмислення підмурків права як феномена культури, спираючись на його корінні антропологічні та соціологічні засади. Цей процес уже відбувається у вітчизняному правознавстві, про що свідчить, зокрема, досить інтенсивне відродження філософії права та посилення її впливу як на загальнотеоретичну думку, так і на дослідження в конкретних галузевих юридичних науках. У працях О. Атоян, О. Бандури, О. Гришук, М. Гуренко-Вайцман, М. Дамірлі, М. Козюбри, О. Костенка, С. Максимова, Ю. Оборотова, О. Петришина, С. Погребняка, П. Рабиновича, С. Рабиновича, Б. Розовського, О. Скакун, С. Сливки, В. Тація, Ю. Шемшученка, В. Шкоди та інших вчених все частіше звертається увага або на "культурні складові", або на "культурні аспекти", або "соціокультурний", "культурно-історичний" чи "національно-культурний" контекст проблем правознавства, що природним чином не може не посилювати уваги до самого поняття "культура". Певним поштовхом для такої уваги має бути й досить широке використання цього поняття в Конституції України¹, але терміно-поняття "культура" (та, відповідно, "культурний") в Основному Законі використовується для визначення передусім сфери художньої та художньо-освітньої діяльності, а також співвідноситься зі сферою історичною, яка, втім, уже набула значення фактично також художньо-естетичного завдяки винятковій цінності відповідних артефактів. У такому ж сенсі йдеться в ній і про забезпечення функціонування та розвитку державної й національних мов і культур в АРК (Ст. 138). У самій Конституції Автономної Республіки Крим терміни "культура" та "культурний" корегуються насамперед з змістом "національний", хоча основний їхній зміст співпадає з змістом, закладеним у Конституції України². Більш адекватне сучасному стану гуманітарної і, зокрема, правознавчої думки подається розуміння культури у прийнятому Верховною Радою Закону України "Про культуру", де надається визначення цього поняття як сукупності "матеріального і духовного надбання певної людської спільноти (етносу, нації), нагромадженого, закріпленого і збагаченого

¹ Див.: Конституція України: Нормативні документи з урахуванням останніх змін в редакції станом на 17.11.2010 р. – Суми: ФОП Соколик Б.В., 2010 (Ст. 11, 12, 24, 36, 53, 54, 92, 116, 119, 132, 137, 138, 143).

² Див.: Конституція Автономної Республіки Крим // Конституція України. Конституція Автономної Республіки Крим.: 36. нормат. актів. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – С.58-93 (Ст. 10, 14, 15, 18, 20, 21, 26, 35, 37, 38, 42, 45, 46).

протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, включає всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти"¹. Останнє, тобто визначення, є досить різнобарвним якщо до рівнів свідомості – від наукової до буденної (повсякденної), але вже включає, крім художньо-освітніх стереотипів, що лежать в основі цього поняття, й деякі уявлення про загальні надбання людських спільнот у процесі своєї творчої діяльності.

Метою цієї статті є спроба конкретизації смислу поняття "культура" як правової категорії через найбільш загальні характеристики права. Усвідомлюючи певну суперечність такої постановки питання з нетрадиційного для правознавства кута зору, втім, як удається, слід виходити з необхідності використання всього можливого методологічного інструментарію для виявлення гуманістичного потенціалу права, формулюючи й досліджуючи проблеми, навіть якщо вони науково-попемічно загострені.

Поняття "культура" (від лат. cultura²) має на сьогодні безліч тлумачень і з цього приводу звичайно згадують про першу спробу зібрати формальні визначення цього феномену, яку здійснили ще в 1952 році американські "культурні антропологи" А. Крьюбер та К. Клакхон³. Тоді цей перелік налічував 164 формальних визначень та більше сотні спроб пояснити цей феномен описово. У наступному виданні цієї праці в 1964 році кількість дефініцій сягала вже 257, а потім зростала настільки стрімко, що сьогодні її встановити не є можливим, є лише припущення, як то, наприклад, маємо у сучасній культурологічній літературі, що їх уже більше чотирьохсот⁴. Але в чому була при-

¹ Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 р. // Офіційний вісник України. - 2011. - № 2. - Ст. 91.

² Інші термінологічні втілення поняття "культура" спираються на інші (переважно також латинські) коріння, насамперед *civilita* (Див.: Хейзинга Й. Загнаний світ. Возможности возрождения нашей культуры // Хейзинга Й. Тени завтрашнего дня. Человек и культура. Загнаний світ. - СПб.: Изд-во Ивана Пимбаха, 2010. - С. 202-215). На жаль, цей аспект проблеми, який має не тільки термінологічний характер, не був предметом дослідження в україномовній та російськомовній культурологічній і взагалі гуманітарній науці. Як правило, розглядалася лише протилежність понять "культура" і "цивілізація" (за прикладом О. Шпенглера), або ж просто констатувалася їхня синонімічність (наприклад, стосовно "цивілізацій" в А. Тойнбі).

³ Див.: Kroeber A.L., Clackhohn C. Culture. A Critical Review of Concepts and Definitions. - Cambridge (Mass.), 1952.

⁴ Див. напр.: Теория культуры: Учебн. пособ. / [В.П. Большаков, С.Н. Иконникова, И.К. Москвина и др.]; под ред. С.Н. Иконниковой, В.П. Большакова. - СПб.: Питер, 2008. - С. 8.

чина такої неймовірної уваги до поняття, яке асоціювалося в основному лише з художніми видами діяльності або, в обмеженому колі фахівців-природознавців, з певними видами сільськогосподарських рослин чи мікроорганізмів? Якщо згадати ті часи постійної та безперервної боротьби різних частин людства одне з одним, яка найжахливішим чином втілювалася в подіях двох світових війн, а потім відбулася в постійному очікуванні апокаліпсису війни третьої (а вона мала бути, як планувалося, з використанням зброї масового знищення, насамперед ядерної), то стане зрозумілим пошук рятівної "точки опору" у свідомості і діях, яка б врятувала світ від безглузлого самознищення. "Політика", "наука", "мистецтво", "історія", навіть "релігія" – кожна з цих категорій не продемонструвала внутрішніх інтенцій, які б об'єднували людей та могли протистояти агресії в будь-якому вигляді, оскільки їхній позитивний сенс нівелювався або наявністю сенсів протилежних, або безпорадністю та безсиллям у взаєминах з негативними сенсами та тенденціями визначальних категорій суспільного буття. Безперечно, такою категорією мала б стати категорія "людина", але її всезагальність межує з невизначеністю і тому втрачає можливість операціонального використання, хоча саме "людина" насамперед корелює із "культурою", отже культурологічний підхід є також необхідно антропологічним. Невипадково, мабуть, саме на середину ХХ століття припадає бурхливий розвиток "культурної антропології", напрямку в гуманітарній науці, до якого належали й вже згадані американські дослідники, які намагалися систематизувати підходи до розуміння поняття культури. І не випадково, звичайно, саме тоді у вищих усього світу з'являються навчальні курси культурології, тенденція, що в Радянському Союзі відбулася в 1970–1980-ті роки, коли було також до навчальних планів включено культурологічні курси, насамперед як історія (або теорія та історія) світової культури¹, а для загальноосвітніх шкіл навіть почали готувати вчителів художньої культури.

Сьогоднішні дискусії вже не є тим іноді зовсім невинувато заперечливим обговоренням самого поняття культури, яке відбувалося на зламі епох у 1980-1990-ті роки. В межах загального розуміння культу-

¹ Наприкінці минулого століття попит на підручники та навчальні посібники з культурології був таким, що до їх написання вдалися не тільки мистецтвознавці, філософи, історики та філологи, а й, наприклад, економісти та навіть представники природознавства. Див., напр.: Культурология - История мировой культуры / Под. ред. д-ра экономич. наук. проф. А.Н. Марковой. - М.: ЮНИТИ, 1995.

ри як способу буття певної спільноти (а також членів цієї спільноти), який включає в себе цілий комплекс ментальних, релігійних, побутових тощо характеристик (що переважно об'єднуються історичною ретроспективою), представники різних галузей знань, насамперед наук гуманітарних, намагаються осмислити та вирішувати болючі проблеми сучасного світу. Звичайно, таким чином залишаються поза увагою вузькоспеціальні значення терміну *культура* (наприклад, культура праці, мовлення, поведінки, зернова культура тощо), виокремлюються основні підходи до цього поняття. За часів указанного "культурологічного буму" було запропоновано досить багато підходів та їхньої класифікації, відразу зауважимо - різного ступеня логічного обґрунтування, від вельми переконливих та евристично продуктивних до відверто поверхово-аматорських. Серед науково-грунтовних найбільш відомою та розповсюдженою на той час була точка зору, згідно якої з методологічних підходів до визначення поняття культури виокремлювали як основні три такі:

1. антропологічний (у смислового полі культурної антропології як спроби осягнення специфіки етнічних або територіальних засад виокремлення людини зі світу природи);
2. соціологічний (у смислового полі раціоналістичних характеристик людини як істоти суспільної);
3. філософський (у смислового полі екзистенціальних вимірів буття людини і пошуків його граничних засад).

Тут немає сенсу обговорювати відому умовність визначень цих чи якихось інших напрямків (підходів, течій, шкіл тощо), а також їхній взаємозв'язок та взаємоопосередкованість. Для неспеціально філософсько-культурологічного дослідження можна вважати достатнім загального підходу до класифікаційних характеристик напрямку думки, звичайно ж за умов необхідної конкретизації при розгляданні відповідних питань і проблем. Тим більше, що пост-модерністська філософсько-світоглядна реальність, яка значною мірою диктує умови як щодо способів буття (через ціннісні орієнтири), так і способів мислення (через перегляд самих раціональних структур свідомості) дозволяє, як удається, запобігати науково-ритуального огляду понять, який надто часто має формально-механістичний вигляд. Цей підхід, запропонований російським істориком культури Л.Ю. Керт-

маном¹, використовується і в юридичній літературі, наприклад дослідником теоретичних проблем правової культури В.П. Сальниковим² і навіть приписується йому³. Останнє, мабуть, не є великим науковим "гріхом", оскільки більш важливим, як уявляється, є вирішення реальних проблем, які сконцентровано у проблемному полі, що його значною мірою визначає поняття культури, а ці проблеми виглядають надзвичайними і в якісному, і в кількісному відношенні.

Слід зауважити, що належність будь-якого визначення до якогось з цих указаних напрямків витікає не з професії автора, а з самого його характеру, тобто, наприклад, зразок філософського підходу можна виявити у соціолога та навпаки.

Коротко розглянемо особливості кожного з названих підходів.

Антропологічний підхід базується на розумінні людини як роду, який має величезну кількість проявів у етнічному, територіальному, темпоральному (часовому) тощо вимірах. Звідси декілька акцентів у тлумаченні культури.

Перший – це множинність її, що обумовлено конкретними умовами існування та розвитку тієї чи іншої спільноти.

Другий – релятивізм, оскільки такі різні умови не дозволяють будувати ієрархію культур, бо значущість переважаючої кількості створюваних у різних умовах цінностей не може бути зіставленою за принциповою неможливістю єдиної "точки підрахунку".

Третій – незначна вартість ідеї розвитку (еволюції) в такому тлумаченні культури, а точніше культур, головною метою яких вважалося пристосування до оточуючого середовища, тобто природних умов існування.

Четвертий – принципове визнання рівнозначності різних культур, погляд на неї з неї самої ж як самодостатньої цінності. Звідси одна з назв такого підходу – "концепція еквівалентних культур".

Основним висновком для культурологів та філософів культури цього напрямку є відмова від тлумачення європейської культури як

¹ Див.: Кертман Л.Е. История культуры стран Европы и Америки (1870-1917). – М.: Высш. шк., 1987. – С. 14-19.

² Див.: Сальников В.П. Правовая культура: теоретико-методологический аспект: Автореф. дис. ... д-ра юр. наук. – Л., 1990; див. також: Сальников В.П. Правовая культура // Общая теория государства и права: Академич. курс в 3-х т. /Под ред. проф. М.Н. Марченко. – М.: Зерцало-М, 2001. – Т. 3. – С. 358; ін.

³ Див.: Скуріхін С.М. Статусна та компетентна правова культура військовослужбовців збройних сил України: Монографія. – Одеса: Фенікс, 2011. – С.8.

зверхньої у відношенні до інших, значна кількість яких отримувала назву "примітивних". Останнє мало під собою підґрунтя об'єктивне, але якою мірою воно було культурним – це питання, до якого ми повернемося трохи пізніше. Але відзначимо відразу, що гуманістична¹ традиція соціальних наук, особливо у другій половині ХХ століття, завдячує насамперед культурі європейській, досягнення якої саме в області права мають незаперечний пріоритет як втілення тієї "правової реальності", яка глобалізувалася (якщо з англійської), або мондіалізувалася (якщо з французької) у сучасному світі. Можна додати також, що ідеї саме юридичного характеру передували у цих процесах, правда, якщо порівнювати з поступом науки та техніки, а не релігії та мистецтва. Екстравертний пізнавальний та інтровертний критичний дух цієї культури поступово набував усе більшого впливу і сприймався (коли відверто, коли потайки) іншими культурами і в процесах співпраці, і в процесах зіткнення, оскільки доводив свою перевагу на елементарному прагматичному, точніше утилітарному рівні. Звичайно, йдеться про дещо схематичний, втім достатньо зрозумілий виклад постулу людства у бік суто людяності як водночас поступового відмовлення від превалювання біологічних (тваринних, інстинктивних, "диявольських", ірраціональних) форм буття до форм культурних (людських, осмислених, "божеських", раціональних).

Суть соціологічного підходу – у виокремленні з суспільного життя певного боку, частини або елемента, який вважається основним, головним, тобто визначальним.

Акцентованими у такому підході є такі моменти.

Перший. Це відверта презентація загальної методології, на яку спирається дослідник, яка часто є досить довільною, а іноді пов'язана з ідеологією, якій він надає перевагу.

Другий. Це принципова незавершеність визначення, оскільки культура є чимось загальним, що не може вичерпати будь-який перелік будь-яких елементів чи ознак.

Ці акцентовані особливості є водночас і недоліками такого підходу "визначення через перелічення". Втім, за умов дослідження окремих аспектів культури, які формулюються як її специфічні види ("есте-

¹ Поняття "гуманістичне" у цьому випадку використовуємо в його сучасному, тобто християнському значенні, як милосердне, "людинолюбне", емпатичне тощо. Таке пояснення є необхідним, оскільки першопочаткове значення "гуманістичного" пов'язане насамперед із "світським" (а не "релігійним") і хронологічно-історично досягненнями доби Відродження.

тична культура", "правова культура" тощо), такий підхід є досить плідним і його результати мають певне практичне значення. Додамо, що в умовах тиску технократичного мислення на гуманітарну сферу, який є концентрованим вираженням "Проекту Модерну", тобто науки Нового часу, і який ми споглядаємо і в сучасній вітчизняній юридичній науці, такий підхід, завдяки своїй так би мовити невибагливості, є досить розповсюдженим¹.

Філософський підхід відзначається високим рівнем абстракції і цілісністю тлумачення феноменів. Культура стає як феномен, який виділяється з загального процесу буття тільки аналітично, а звідси й складність сприйняття таких визначень. Такий підхід є переважно гносеологічним, але складність уже самого філософського підходу, який об'єднує інші аспекти філософського знання (онтологічний, аксіологічний, певною мірою і антропологічний - філософсько-антропологічний - тощо), дозволяє долати і синонімічність "культури" і "суспільства", який є присутнім в антропологічному - культурно-антропологічному - підході, і відзначену певну фрагментарність підходу соціологічного. Слід розуміти також певну умовність термінології суспільних наук, де надто часто стикаємося з метафоричністю, символічністю та іншими образними моментами, яких неможливо уникнути, особливо при намаганні більш доступно передати свою думку і спеціалісту в окремій галузі науки, і, тим більше, широкому колу читачів. Але це є окремим і досить цікавим приводом для міркувань, оскільки юридичні, особливо філософсько-правові тексти мають таку якість, причому це стосується досліджень і вітчизняних фахівців, і закордонних. Щодо ж філософського підходу до визначення та, відповідно, тлумачення культури, то про його вагомість свідчать і формальні ознаки: крім визнання науки "культурології" (і навіть виокремлення наукових ступенів з "культурологічних наук"), існує наукова спеціальність "філософія культури".

Суто науковий підхід (у сенсі новочасної науки як втілення й відповідного типу раціональності) до поняття культури одним з головних висновків, що базується на біологічних та еволюціоністських підходах, вважає висновок про єдність культури людства. Витоки та-

¹ Наведене на попередніх рядках визначення культури, що подане в Законі України "Про культуру", має ознаки і антропологічного, і соціологічного підходів. Втім, як для юридичного тексту, його можна вважати досить вдалим (незважаючи на наявні тавтології), оскільки, як мінімум сьогодні, воно є дієвим у практичному сенсі.

кого погляду ми маємо ще в осмисленні буття людини давньогрецькими мудрецькими, зокрема у вченні про душу та її склад у Платона та Аристотелеві складові людини. Останній, як відомо, виокремлював "рослинну", "тваринну" та "розумну" її частини і саме розум як здатність логічної, а не афективної реакції на світ робить людину особливою. До цього додається можливість контролю своїх дій, тобто самоконтролю, який протистоїть емоційній неконтрольованості афектів, що в цілому набуває підмуркових засад етичних та політичних міркувань видатного систематизатора людських знань стародавнього світу. Значною мірою така здатність людини, яку інтерпретували в активному її розумінні в пізньоантичні часи, породила й сам термін "культура" в латиномовній літературі, який набув потім інтернаціонального значення. Саме на цей бік культури як втілення Розуму переносять вагу її розуміння просвітителі, які його обожнювали. І саме така традиція була фундаментом розуміння культури в радянській науці як мінімум з двох причин. Перша – це загально-світова тенденція позитивістського сприйняття та тлумачення світових процесів, що постійно підкріплювалася надзвичайними досягненнями техніки як результатами розвитку такої науки. Друга – це світоглядний тиск редукованого марксизму, який мав досить вагомі впливи в якості державної ідеології. Тому навіть здавалось би найбільш віддалені від науково-технічного прогресу (або "науково-технічної революції" - НТР) сфери знання, такі як мистецтвознавство, філологічні науки тощо, а також і культурологічні дослідження в цілому, тлумачилися обов'язково в межах цих двох визначених тоталітарною державою параметрах, тобто ідеологічності та механістичності. А "розвернення" суспільних процесів до своїх архаїчних основ та середньовічних форм, яке потім отримало назву "вульгарного соціологізму" (іноді "вульгарного марксизму"), у відомі часи ленінсько-сталінського терору проти більшості досягнень світової культури та її носіїв, які були підвладними цьому режиму, породило такі надзвичайні катаклізми, наслідки яких ми відчуваємо й сьогодні, і будемо відчувати ще багато років. Такі контр-культурні та контр-гуманістичні процеси були значно підсилені й загально-європейською кризою, осмислення якої в межах наукової парадигми Нового часу не принесло результатів, оскільки науково-технічний прогрес набув переважно агресивного щодо людини напрямку і саме він призвів до цієї кризи. Але в глибинах саме цього типу раціональності (можна зауважити: за класичними законами діалектики) почало відбуватися те, що призвело до розуміння значення саме категорії

культури для вирішення проблем людства, яке дійшло межі самознищення. Тому культуру та її найбільш наближені до людини знання тлумачать за зразками та алгоритмами, мислення, яке було вироблене технічно-механістичними засобами природничих наук. Звідси і системний підхід, й інші способи "натуралізації" культури, але, крім самого факту звернення до цієї категорії, слід відзначити висновки стосовно єдності людства, на які, безперечно, вплинули не тільки чинники біологічні і психологічні, а й фізичні. Фізика, як найважливіша наука ХХ століття (звичайно ж, у купі з математикою), дійшла на той час до висновку про єдність Всесвіту, а не тільки світу як планетарної одиниці (це відійшло географії), а тому мислення культури як антропологічного втілення єдності людини було природним і зрозумілим. Для мислення новочасної науки, на ґрунті якої й до сьогодні існують системи освіти в багатьох країнах, включаючи й нашу, питання культури стають також і предметом її дослідження, тому сама культура мислиться за аналогією провідних на той час сфер знань або наук, тобто наук природничих. Культуру як єдність матеріальних та духовних досягнень людини (тобто людства, або "людини як роду" в марксистській термінології) починають "розкладати" на частини в залежності від критеріїв такого підходу. Критерії ж були досить різноманітні і від пізнавального інструментарію інших наук надто не відрізнялися.

Наведений вище приклад класифікації культур як принцип "розкладання" її як єдності є одним з найменш механістичних, оскільки спирається переважно на категорії і досягнення наук гуманітарних, які за загальним сенсом можна віднести до культурології в цілому, якщо підходити до цього терміну ("культурологія") несумовно. Втім висловлене вище не означає негативної оцінки процесів становлення і розвитку культурологічної думки в науково-освітньому просторі радянських часів, якщо зважати на загальногуманістичну їх спрямованість. Йдеться про констатацію наявності цих процесів і про деякі попередні висновки, які мають значення для можливого подальшого розгляду цих проблем.

Висновки ж з вищевикладеного можуть бути такими.

Пропедевтичні.

Культура є презентацією суто людського відношення до світу та до самої себе і в цьому сенсі спирається на якість, яка кардинально відрізняє її від інших істот, а саме: розум, тобто здатність раціонального мислення.

Культура обов'язково включає в себе активно-творчий компонент, який є основою перетворення оточуючого світу і самої людини в процесах їхньої взаємодії.

Культура у визначених смислах є основою єдності людини як роду, тобто, в соціологічному аспекті – основою єдності людства.

Основний.

Культура включає в себе інші характеристики як компоненти або якості самої людини, що набувають стрижневого характеру в процесі її розвитку, оскільки вони кардинально відрізняються від характеристик інших істот, базуючись на розумі та видах відношення до світу, що визначаються розумом. Це міфологічні, релігійні, етичні, естетичні тощо види відношення, які стають визначальними в житті людини, оскільки підкорюють їй інші, суто природні, біологічні форми її існування, і вони є обов'язковими хоча б з точки зору збереження самої людини як роду. Зауважимо, що загальна назва цих типів відношень та переведення їх у сферу відношень саме людських, як правило, і має назву культурних. Особливого значення вони набувають у зв'язку з набуттям ними настільки ж особливої якості, а саме: нормативності. Іншими словами, вони, тобто форми культури як відношень, у внормованості (ще й "підкріпленої" санкціями) стають мов би вдвічі обов'язковими. Сталість таких відношень через всезагальність отримує визнання людських спільнот та підтримку такої нормативності у вигляді тиску та примусу стосовно окремих індивідів. Такий елемент впливу через можливість використання сили цим нормативним проявам культурних форм взаємодії відповідає синкретичному характеру самих норм першопочаткових (архаїчних) спільнот, серед характеристик яких, екстрапольовано на сучасний понятійно-термінологічний шар свідомості, можна виокремлювати й правову. Іншими словами, саме поняття культури в його історичному синкретичному сенсі може вважатися правовою категорією, оскільки характеризує феномен не просто суто людської форми існування, а й стосується людської ж форми співіснування, де регулятивно-примусовий елемент набуває значущості через його очевидну необхідність. Але слід пам'ятати про певну умовність такого тлумачення саме через синкретичний характер нормативності в архаїчних культурах, а також про умовність, яка є нездоланим елементом будь-яких культурно-історичних екстраполяцій. Поступова раціоналізація нормативності, що відбувалася в процесі історичного розвитку людства, зокрема в становленні філософствування як осмислення світу,

ще більше посилює значення культурних відношень і форм, тобто культури взагалі. Тому, як удається, наведені міркування дозволяють говорити про поняття культури як правову категорію.

УДК 351.74(438)

П.П. Підюков
М.О. Амонс
О.В. Камінська

**СТРУКТУРА, СИСТЕМА ТА КОМПЕТЕНЦІЯ
ПОЛІЦІЇ ПОЛЬЩІ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ
СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ**

В статі розглянуто структуру, систему та компетенцію поліції Польщі в контексті реформування системи МВС України.

Ключові слова: *реформування, система МВС, структура поліції, компетенція поліції Республіки Польща.*

В статье рассмотрена структура, система и компетенция полиции Польши в контексте реформирования системы МВД Украины.

Ключевые слова: *реформирование, система МВД, структура полиции, компетенция полиции Республики Польша.*

A structure is considered in the article, the system and competences of police of Poland are in the context of reformation of the system of Ministry of internal affairs of Ukraine.

Key words: *reformation of the system of Ministry of internal affairs, structure of police, competence of police Republic of Poland.*

Вивчення й запровадження у вітчизняну практику передового зарубіжного поліцейського досвіду завжди було і залишається однією з важливих складових у справі подальшої розбудови та неухильного покращання діяльності органів внутрішніх справ Незалежної України. Особливого значення набувають ці питання на сучасному етапі в умовах активного реформування системи МВС країни.

Виступаючи 5 жовтня 2011 року у Сесійній залі Верховної Ради України під час Парламентських слухань питання "Про реформування системи органів МВС України і впровадження світових стандартів", Міністр внутрішніх справ (на той час) А.В. Могильов зауважив, що, починаючи з середини 90-х років, в МВС здійснено кілька спроб реформування МВС, які в певній мірі відбувалися лише в межах загального реформування системи кримінальної міліції та правоохоронних органів, оптимізації структури й компетенції регіональних і транспортних управлінь, галузевих вищих навчальних закладів тощо,